

Linnéuniversitetet

Institutionen för socialt arbete

Examensarbete

”Jag har bott på 15 olika fosterhem...”

*En studie om institutionsplacerade ungdomars
livsberättelser.*

*Författare: Nicole Araque &
Diana Castro Ramos
Handledare: Melker Labory
Examinator: Jan Petersson
Termin: VT 2012
Kurskod: 2SA300*

Abstract

Author: Nicole Araque and Diana Castro Ramos

Title: "I've lived in 15 different foster homes ..." A study of institutionalized adolescent's life stories. [”Jag har bott på 15 olika fosterhem...” *En studie om institutionsplacerade ungdomars livsberättelser*]

Supervisor: Melker Labory

Assessor: Jan Petersson

The study aimed to capture the institutionalized adolescent's life stories and identified their thoughts and experiences of being institutionalized. This to understand and analyze the process that they go through to become adults with respect to three selected aspects: family relationships, school attendance and self-esteem. The adolescent's in this study are or have been institutionalized by and according to Swedish law. It was based on 14 life stories and the purpose were to identify the adolescents thoughts and experience and which was later on used to understand and analyze the results with respect to the three selected aspects. Our analysis was based on two theories; symbolic interactionism and labeling theory. The study concludes that the adolescent's experience their time in institutions as both good and bad in different levels. Some adolescent's had realized that the life they were living before they got to the institution was bad for them and that they now have come to conclusion that they deserve to have a “normal” and worthy life. Others are so affected by their life situation and background that they can't bring themselves to improve their future.

Keywords: Institutionalized, adolescents, life story, thoughts and experiences.

Nyckelord: Institutionsplacerad, ungdomar, livsberättelser, tankar och upplevelser.

Förord

Vi vill först och främst tacka varandra för ett gott samarbete och utan varandra hade denna studie inte kunnat genomföras. Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Melker Labory som engagerat sig, motiverat oss, gett konstruktiv kritik och ställt upp på sena kvällar!

Vi vill även passa på att tacka våra familjer och vänner som ställt upp när vi varit i behov av korrekturläsning och även uppmuntran.

Nicole Araque & Diana Castro Ramos

Innehållsförteckning

1. Problemformulering	4
1.1 Syfte	5
1.2 Frågeställning	6
1.3 Disposition	6
2. Lagreglering	7
3. Metod och metodologiska överväganden	9
3.1 Vetenskapsteoretisk ansats	9
3.2 Val av forskningsmetod	9
3.3 Urval.....	11
3.4 Etiska överväganden	12
3.5 Reliabilitet och validitet	12
3.6 Arbetsfördelning.....	14
4. Tidigare forskning	15
4.1 Familjerelationer	15
4.2 Skolgång.....	16
4.3 Självkänsla	17
5. Teori	20
5.1 Symbolisk interaktionism.....	20
5.2 Stämplingsteori.....	21
6. Resultat och analys	26
6.1 Familjerelationer	26
6.2 Skolgång.....	30
6.3 Självkänsla	34
7. Avslutande diskussion	40
Referenslista	42

1. Problemformulering

Gabriel är snart nitton år och har varit på Johannisbergs ungdomshem i Kalix i ett år. Han har varit omhändertagen enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) sedan 14-årsåldern. Så här tänker Gabriel om sin situation:

”Med LVU satt jag för att jag hade problem. Det har jag nu också, men nu har jag gjort något kriminellt och därför sitter jag här. Jag har kommit in på en annan bana. Båda mina föräldrar är kriminella, och ett av mina syskon, och när de pratat om vad som kan hända har jag alltid tänkt att där hamnar jag aldrig. Men nu har jag hamnat här. Det börjar bli allvar, jag måste ta tag i det. Jag måste komma igång med en sysselsättning. Har jag inte det så faller jag direkt. Om jag inte jobbar eller gör något annat så hänger jag med kompisarna på dagarna och på helgerna blir det katastrof som förut” (SiS 2011b).

Det som Gabriel beskriver är hans tankar om vad han behöver göra för att hantera den situation som han befinner sig i. Han tar upp att han måste komma igång med en sysselsättning, för att inte hamna på samma bana. För vad händer om han inte ändrar bana? Han faller, det blir katastrof och hamnar i samma beteendemönster. Gabriels tankar är endast en av många ungdomars upplevelser av sin situation och hur invanda beteendemönster påverkar bilden av hur man ser på sig själv. Gabriel vill förändras och genom detta förändra den bild som han och samhället har om honom. Börjesson och Palmblad (2008) tar upp ett fall gällande en pojke som placerats på ett ungdomshem som illustrerar en bild av hur ungdomshemmet uppfattar pojken på:

”Pojken vistas nu på gården sedan midsommar helgen. Han anpassade sig snabbt till dem dagliga rutinerna i HVB-hemmet och förefaller ha funnit sig väl tillrätta. Han har ibland givit uttryck för uppfattningen att placeringen på gården är ett slags straff, en påföljd av tidigare kriminellt och olämpligt beteende, som det nu gäller att vänta ut” (2008:80).

Börjesson och Palmblad (2008) tar upp i *Strultjejer, arbetssökande och samarbetsvilliga: Kategoriseringar och samhällsmoral i socialt arbete* att unga som befinner sig inom samhällets vård ses av samhället som ”struliga” och dysfunktionella samhällsmedborgare.

Oftast är det barn med tung problemhistoria som varit placerade i ungdomshem, familjehem eller liknade (2008:64). Individer som kategoriseras med klientstatus tycks ha problem med att hantera sitt liv, för att förändra det till det bättre (Börjesson & Palmblad 2008:7-8). Bo Vinnerljung et al. (2010) tar upp i *Skolbetyg, utbildning och risker för ogynnsam utveckling hos barn* att samhällsvårdade och placerade barn under längre tid löper högre risk för benägenhet till självmord, psykisk ohälsa, försörjningsproblem och tonårsföräldraskap. Studien som gjorts omfattar barn och ungdomar som samhället påtagit största ansvar för, vilket för många barn varar under större delen av uppväxten. Det har visats att ett aktivt stöd och intresse från vuxna i den unges nätverk har en positiv inverkan (2010:228, 242). De två beskrivningar som vi ovan tagit upp av ungdomar som är placerade enligt LVU lyfter upp och visar att alla ungdomar har olika tankegångar kring sin situation och framtid, vilket är det som blir intressant.

Enligt Socialstyrelsens (2010) statistik kring insatser för barn och unga för året 2009 visar resultaten att det var 23 400 barn och unga som haft heldygnsinsatser enligt SoL och/eller LVU (2010:21). Socialstyrelsens senaste rapport från 2011 för år 2010 visar resultaten att heldygnsinsatser ökat upp till 24 900. Av dessa var det 8 600 barn och ungdomar som omhändertogs enligt LVU (Socialstyrelsen 2011:21). Detta är alltså en ökning på 1 500 barn och unga som placerats utanför hemmet. Ökningen av institutionsplacerade barn och unga kan i längden bli ett stort problem för samhället, vilket den forskning som vi ovan tagit upp av Vinnerljung et al (2010) pekar på; att samhällsvårdade barn och unga löper högre risk till utanförskap och sociala problem i framtiden. Majoriteten av ungdomarna i denna studie har blivit omhändertagna enligt 3 § LVU och bor på SiS särskilda ungdomshem (SiS 2011c). Ungdomar som placerats på särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse (SiS) tillhandahåller har oftast innan placeringen fått öppenvårdsinsatser på hemmaplan och varit placerade i familjehem eller privata hem av vård av barn hem (HVB-hem). Ungdomar som placeras inom SiS blir det först efter att sådana insatser inte fungerat. Därför handlar det om en grupp ungdomar med mycket svåra problem i bagaget (SiS 2011a).

1.1 Syfte

Syftet med studien är att fånga LVU-placerade ungdomars livsberättelser och förstå deras tankar och upplevelser kring att vara institutionsplacerade.

1.2 Frågeställning

- Hur ser ungdomar som är eller varit institutionsplacerade på sitt vuxenblivande med hänseende till de tre valda aspekterna: familjerelationer, skolgång och självkänsla?
- Hur färgas detta av att de varit institutionsplacerade?
- Hur hanterar ungdomarna detta?

1.3 Disposition

Vi har nu gått igenom problemformuleringen för att beskriva problemets vetenskapliga relevans för ämnet socialt arbete utifrån beskrivningar om två institutionsplacerade killar. Därefter har ni även fått ta del av studiens syfte och frågeställning. För att tydliggöra vilka ungdomar studien handlar om har vi presenterat lagparagrafer som reglerar tvångsomhändertagande. Vi presenterar i nästa kapitel vilka metodologiska överväganden som gjorts för att kunna genomföra studien. I tidigare forskning har vi tematiserat de vetenskapliga artiklarna ur tre valda aspekter av vuxenblivandet som belyser institutionsplacerade ungdomar. Efter detta kapitel kommer vårt teorikapitel där symbolisk interaktionism och stämplingsteori tas upp. Därefter har vi valt att presentera data tillsammans med en sammankopplad analys efter varje aspekt. Slutligen tas slutsatserna upp som vi kommit fram till och återkopplar till frågeställningarna i slutdiskussionen.

2. Lagreglering

Vi har valt att presentera lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) då vi har funnit att den är relevant eftersom det är denna lag som reglerar tvångsomhändertagande och vilka barn och unga som omfattas av den. Detta för att ni läsare ska få en bättre förståelse om vilka grunder ungdomarna i vår studie blivit institutionsplacerade.

Inledande bestämmelse

1 § Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv. Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke. Vid beslut enligt denna lag skall vad som är bäst för den unge vara avgörande. Den unge skall få relevant information och hans eller hennes inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Lag (2007:1 312).

Beredande av vård

2 § Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Lag (2003:406).

3 § Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Vård skall också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § *brottsbalken* vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket. Lag (2006:896).

Sammanfattningsvis tar lagen upp att insatser kring barn och ungdomar ska präglas av respekt för människovärdet och integriteten. Insatser som kan göras i samförstånd med den unge och dennes vårdnadshavare regleras enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453) medans tvångsomhändertagande bereds utan att den unge eller vårdnadshavarna behöver samtycka till det enligt LVU. Dock ska det avgörande vara vad som är bäst för den unge. De som är under 18 år ska ges vård om de befinner i sig i sådan situation som anges i 2 eller 3 §, vilket klassas som miljö- och beteendefall. Genom att se över vad lagen innebär kan vi lättare förstå innebörden av den och på vilket sätt den reglerar tvångsomhändertagandet kring institutionsplacerade ungdomar.

3. Metod och metodologiska överväganden

3.1 Vetenskapsteoretisk ansats

Den vetenskapliga traditionen som valts för att besvara studiens frågeställningar har haft en kvalitativ ansats (Olsson & Sörensen 2011:100) då vi strävat efter en förståelse för att få en bild av de speciella förhållanden som vi studerat i studien. Kvalitativa studier kan kategoriseras som holistiska och betraktar mänskliga erfarenheter som komplexa, det vill säga att erfarenheter är beroende av förståelse för människan i en social kontext. Den enskildes syn på verkligheten avgörs av de händelser som personen upplevt dem (Olsson & Sörensen 2011:100). Genom tolkning kunde vi förstå våra informanternas erfarenheter och situationer, vilket enligt Olsson och Sörensen (2011) omfattar en hermeneutisk filosofi (2011:100). Detta för att besvara studiens frågeställningar som har en kvalitativ ansats.

3.2 Val av forskningsmetod

Den forskningsmetod som valts för studien var textanalys, detta eftersom vi ville identifiera och analysera institutionsplacerade ungdomarnas tankar och upplevelser gällande tre valda aspekter; familjerelationer, skolgång och självkänsla. Textanalysen gjordes på institutionsplacerade ungdomars livsberättelser som de på egen hand skrivit och producerat (SiS 2012e). Genom att använda sig av textanalys kunde vi genom livsberättelserna få insikt om ungdomarnas åsikter, uppfattningar, känslor och erfarenheter. Textanalys är som det låter en analys som görs på text, alltså skriftlig produkt i form av dokument, berättelser eller andra skrivna handlingar och därmed inte bilder eller tal. I en textanalys är det texten som är studieobjektet, där texten kan ha ett budskap att förmedla (Bergström & Boréus 2000:16). Texten är ett språkligt objekt som kan ses som ett uttrycks medel och ett verktyg som finns till för att kommunicera information, beskriva, uttrycka eller förmedla en verklighet. I vårt språk involveras tankar, känslor, upplevelser m.m. (Gustavsson 1999:40). Den som skriver texten använder sig av språket för att i texten reflektera, uttrycka sin bild av den omgivande verkligheten eller av sina inre upplevelser. Det är detta språk som kommer i uttryck i texten (Bergström & Boréus 2000:16). Kvalitativ textanalys går ut på att man tar fram det väsentliga innehållet i texten genom att läsa textens delar och helhet noggrant flera gånger samt den kontext den ingår i (Esaiasson et al. 2007:237). En viktig anledning till varför metoden användes i denna studie var att det fanns centrala delar i textens helhet som var viktiga att fånga in snarare än att använda sig av textens helhet. Det fanns därför vissa delar av texten som var viktiga och mindre viktiga att ta upp. Enligt Esaiasson et al. (2007) finns det inom

metoden olika sätt att systematisera innehållet i texter. Ett av dessa sätt är att logiskt ordna innehållet, vilket var det sätt som användes i denna textanalys. Detta gjordes genom att sätta in textinnehållet i överblickbara kategorier (2007:238). De kategorier som valdes var de tre aspekter av de institutionsplacerade ungdomarnas vuxenblivande i syfte att besvara studiens frågeställningar. Vårt centrala tillvägagångssätt var att vi läst texten aktivt i flera omgångar och ställt frågor till texten för att se om vi hittade livsberättelser som innehöll något av de tre valda aspekter.

De livsberättelser och texter som använts i studien, skrivna av ungdomar som är institutionsplacerade på SiS särskilda ungdomshem, illustrerar endast deras bild av hur det är att vara placerade och inte andra aspekter av institutionsplacering. Fördelen med att använda sig av berättelserna och texterna har varit att ungdomarna har kunnat skriva om precis vad de vill och själva välja hur mycket de vill ta upp. Förtjänsten har blivit att vi på så sätt inte behövt inge förtroende som man behöver exempelvis vid en intervju, enligt Denscombe (2009) för att få en så öppen dialog som möjligt (2009:255). Genom användning av livsberättelserna som redan är framställda produkter, har ungdomarna inte blivit påverkade av oss i sin framställning av berättelserna. Denscombe (2009) tar upp att man vid intervjuer omedvetet eller medvetet kan påverka informantens svar på olika sätt genom hur och vilka frågor som ställs, forskarens identitet eller miljö, vilket kan ändra informantens utsaga (2009:244–245). Användningen av livsberättelser har inte gett oss möjligheten till att ställa följdfrågor, vilket Denscombe (2009) menar att man har möjlighet att göra vid en intervju. Samtidigt anser vi att det inte funnits problem att ställa frågor till texten precis som man frågar en levande informant. Skillnaden är endast att svaret finns i text istället för tal. Vi har sett att använda sig av livsberättelserna som material kan föra med sig att man får svårt att utläsa och förstå vad vissa av ungdomarna skriver och menar på då de ibland skriver osammanhängande, riktar texten till olika människor och att de använder slangord. Dock har vi valt att inte ändra och redigera citaten som vi använt oss av utan istället låta texten presenteras i sin naturliga form. Livsberättelserna är även skyddade av lagen om upphovsrätt (SiS 2010). Detta gör att citaten som vi använt oss kan ha stavfel och andra grammatiska fel som beror på ungdomens skriv- och språkfärdigheter, vilket kan göra läsningen osammanhängande. Detta är ett medvetet val som vi har gjort för att illustrera de språkproblem som dessa institutionsplacerade ungdomar har. Vi menar på att detta kan vara ett sätt att belysa den kunskapsproblematik som ungdomarna har med sig. I viss mån där ungdomarna skrivit osammanhängande har vi gjort en mindre anmärkning för att förtydliga

genom att i en parantes skriva redaktörens anmärkning. Vi har kontrollerat i citaten att det är rätt citerat och att inga felstavningar eller meningsuppbyggnader beror på oss som skrivit denna studie.

3.3 Urval

Vi valde att använda oss av skriftligt material i form av livsberättelser skrivna av ungdomar som är eller har varit placerade på ungdomshem enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) i Sverige. I valet av material valde vi att söka efter livsberättelser skrivna av institutionsplacerade ungdomar. Det empiriska datamaterialet som använts var 14 livsberättelser som institutionsplacerade ungdomar skrivit och som blivit publicerade i SiS (Statens institutionsstyrelse) skrivarsatsning inom skolverksamheten, där ungdomarna fått komma till tals. Ungdomarna har själva fått välja vad dem har velat skriva om och dessa texter och berättelser har sedan publicerats i en samlad antologi utan redigering, enligt SiS. Antologierna har blivit publicerade i böcker men även publicerade på SiS hemsida (SiS 2012e). SiS har gett ut antologier med ungdomarnas egna röster och vi har använt oss av utgivna texter mellan 2003-2010 eftersom det är dessa år som man publicerat texterna (SiS 2012e). Vi valde att söka igenom alla årgångar då vi inte ville utesluta berättelser i ett tidigt skede.

I det skriftliga materialet i form av livsberättelser gjordes ett strategiskt urval för att finna material kopplat till de tre aspekter som vi inriktat oss på; familjerelationer, skolgång och självkänsla. Att använda sig av ett strategiskt urval, menar Jacobsson och Meeuwisse (2008) visar på att man är medveten om vilken målgrupp man är i behov av för att identifiera och besvara frågeställningarna i sin studie (2008:50–51). Målgruppen i vår studie är de ungdomar som är eller har varit placerade enligt LVU på ungdomshem. I det första skedet hittade vi 30 livsberättelser som var intressanta och med hjälp av textanalys valdes 14 stycken utifrån de tre valda aspekterna. Personerna som skrivit texterna är en heterogen grupp av ungdomar med variation av kön, ålder, etnicitet och bakgrunder. Livsberättelserna som valdes ut var de som utmärkte sig mest och hade mångsidigt innehåll. De som i sin tur valdes bort var de som inte hade koppling till aspekterna. I valet av aspekter anser vi att det finns många aspekter i människors vuxenblivande men det som vi anser vara centrala delar är familj, då alla ingår i ett nätverk av människor oavsett hur många det är. Skolgången då det är en viktig del för barn och ungdomar då dem under denna tid påbörjar en process inför framtida studier och arbete

men även att de fortsätter utvecklas i en socialiseringsprocess för att bli medborgare i samhället. Till sist valdes självkänslan som en aspekt då det är en viktig del av en individs identitet och känslan av att vara just den man är och vad man kan prestera.

3.4 Etiska överväganden

Enligt forskningsetiska principer kan studier ställas inför konflikter där man ställs mellan att ta fram ny kunskap och de allmänna kraven att inte skada. Forskning får inte utsätta människor för fysisk och psykisk skada eller obehag. Människor har rätt till integritet och skydd mot insyn i sina privatliv. Principerna är nyttjandekravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och informationskravet (Vetenskapsrådets 2002 s.1ff). Alla aspekter omfattas och berörs inte i vår studie då vi använt oss av textanalys men aspekterna har tagits i beaktning under arbetets gång. Livsberättelserna som användes var redan publicerat material där ungdomarna samtyckt till publicering och har undertecknat sina texter på valfritt sätt genom egna namn eller påhittade smeknamn. Materialet är offentliga dokument som alla i allmänheten får ta del av då texterna är publicerade på SiS hemsida i syfte att ge en bild av den värld som ungdomarna lever i. De ungdomar som valt att skriva har självständigt bestämt om vad de ska skriva om och hur mycket de vill skriva om sig själva (SiS 2012d). I vår studie är ungdomarna genom sina texter anonyma då vi inte har haft någon direktkontakt och inte haft anledning till att veta vilka de är. Vårt syfte har endast varit att analysera det som ungdomarna berättar genom sina texter. Detta innebär att datainsamlingsmetoden inte har kränkt eller skadat personer på något vis. Det som kommit fram i denna studie är inget mer än vad som tagits upp i livsberättelserna och har endast använts i syfte för att studera och analysera innehållet.

3.5 Reliabilitet och validitet

Studier med hög tillförlitlighet (reliabilitet) innebär att mätinstrumenten ger samma resultat gång efter gång (Denscombe 2009:424). I kvalitativ forskning kan forskarens ”jag” vara en del av forskningsinstrumentet som vid intervju eller observationer. Frågan som man behöver ställa sig för att mäta tillförlitligheten i en studie är om någon annan hade utfört studien skulle då denne komma fram till samma slutsatser (Denscombe 2009:381). Då vårt forskningstinstrument varit textanalys på livsberättelser anser inte vi att vår studie kan ha en hög tillförlitlighet. Då vi menar på att hade en annan forskare använt samma forskningsinstrument och insamlad data hade det kunnat bli ett annat resultat då denne kan ha

en annan förförståelse, tolkningsförfarande och annan teoretisk utgångspunkt. Eftersom vår tanke med studien var att få fram tankar och upplevelser ur ett kvalitativt synsätt anser vi att samma resultat inte kan fås. Tolkning ingår praktiskt taget i varje textanalys oavsett hur man väljer att analysera texten på. Men detta betyder inte att tolkningsförfarandet är okomplicerat. Vi är medvetna om att tolkningen kan skilja sig gällande olika väsentliga element, beroende på: texten, kontexten, avsändaren, mottagaren och uttolkaren det vill säga man själv som forskare. Som forskare närmar man sig en text med förförståelse men även med fördomar. Våra individuella upplevelser, vår uppfattning av världen, människorna och samhället, vårt sociala sammanhang och vår utbildning påverkar vår förståelse av texten. Vi kan aldrig trola bort oss själva i tolkningsprocessen. En text har därför en föränderlig betydelse eftersom olika subjekt gör olika tolkningar i olika situationer (Bergström & Boréus 2000:25–26). Vi har valt att ta upp tolkningsproblematiken eftersom det är viktigt att reflektera över den text som valts att använda som undersökningsmaterial (Bergström & Boréus 2000:33). Trots denna komplexitet har textanalyser använts i syfte att lära sig mer om det valda studieobjektet. Studieobjektet har i detta fall varit de livsberättelser som studiens valda grupp av människor har producerat (Bergström & Boréus 2000:34). Texterna är därför förankrade i ett visst område, vilket vi har haft som mål att försöka förstå oss på. För textanalyser är tolkningsaspekten en reliabilitetsfråga. Vilken tolkningsstrategin än är måste textläsningen vara tillräckligt noggrann för det syfte man har. Reliabilitetstestning kan gå ut på att jämföra resultat av oavhängiga undersökningar utförda på samma sätt av samma fenomen. Om olika personer utför dem och kommer fram till samma resultat är reliabiliteten god (Bergström & Boréus 2000:37). Vi har i studien försökt att ha en neutral utgångspunkt i vårt tolkningsförfarande och försökt att inte påverkas av våra värderingar eller fördomar för den delen. Samtidigt är vi kritiska till vårt tolkningsförfarande då man inte alltid är medveten i sin tolkning och analysering.

För att mäta hur hög validitet som studien har, har frågan om hur ”riktig” data är och hur data reflekterar sanning och verklighet ställts. Validiteten handlar därför om hur exakt, riktig och träffsäker data är (Denscombe 2009:425). Eftersom vi har använt oss av institutionsplacerade ungdomars livsberättelser anser vi att studien har en hög validitet då livsberättelserna speglar den verklighet som ungdomarna upplever och lever i. Det som ungdomarna tar upp i berättelserna är deras upplevelser, tankar, känslor och åsikter som de uttryckt, gällande hur det är att vara dem och hur det är att vara placerade. SiS har publicerat ungdomarnas bidrag oavsett vad ungdomarna känner och upplever, vilket gör texterna redigerade och skapade av

ungdomarna helt och hållet. Ewa Persson Göransson som är generaldirektör för Statens institutionsstyrelse och ansvarig utgivare för antologierna säger att vissa av texterna är starka och innehåller grovt språk. I några enstaka berättelser förekommer tal om droger. Trots detta har de valt att ha med de bidragen eftersom det ger en bild av den värld ungdomarna lever i (SiS Ängel 2011). Under studiens gång har användandet av material från Statens institutionsstyrelse diskuterats då vi funderade över hur mycket texterna stämde överens med hur ungdomarna verkligen upplevde sin situation och placering. När vi gått igenom materialet handlade det inte enbart om berättelser med ungdomar som det bara gått bra för eller visar en bra bild av SiS goda arbete utan illustrerar olika perspektiv på hur ungdomarna upplever sin situation oavsett om de är bra eller dåliga.

3.6 Arbetsfördelning

Vi valde i denna studie att inte fördela arbetet sinsemellan utan att arbeta tillsammans i alla studiens moment och delar. Fast att detta arbetssätt kan vara tidskrävande och att man inte delat upp arbetet har vi ansett att detta arbetssätt passat oss och att vi båda finns med i alla beslut som tas. Vi har sett fördelen med detta då texten har kunnat få samma språk, stil och flöde.

4. Tidigare forskning

Vi har i studien valt att utgå från tre valda aspekter som är familjerelationer, skolgång och självkänsla. Dessa aspekter valdes med anledning till att vi ser dem som en del av vuxenblivandet. Aspekterna är centrala och finns genomgående med i hela studien, vi kommer därför att presentera den tidigare forskningen tematiserat utifrån dessa. Inom studiens problemområde finns det gott om studier gjorda kring samhällsvårdade barn och ungdomar. Med detta i åtanke har vi valt de studier som belyser de centrala aspekter som vi i studien bestämt oss att utgå ifrån för att få en bild av hur andra barn och ungdomar upplever och hanterar sin situation som institutionsplacerade.

4.1 Familjerelationer

Berlin et al. (2011) har i sina resultat kommit fram till att skolungdomar med dålig skolprestation i den skolpliktiga skolgången är en högrisk grupp för framtida psykosociala problem. Situationen är specifikt oroväckande för dem ungdomar som varit samhällsvårdade under deras barndom. Detta i samband med ogynnsam uppväxt har många barn också ett svagt familjenätverk i övergången till vuxenlivet, delvis för att många av föräldrarna har omkommit av olika anledningar till exempel till följd av grovt drogmissbruk eller psykisk sjukdom. Ungdomarna som Höjer och Sjöblom (2011) intervjuade tar upp att dem upplevde att kontakten och stöd från föräldrarna under övergången från placering till självständigt vuxenliv var bristfällig eller obefintlig. Ungdomarna hade när placeringen avslutades, ingen kontakt att bygga vidare på med föräldrarna. Många gånger var en eller båda föräldrar döda, skadade av missbruk och/eller psykisk sjukdom, vilket gjorde det svårt att upprätthålla någon form av kontakt. Detta knyter samtidigt an till Berlin et al. (2011) resultat från ovan. Resultat från intervjuerna som Höjer och Sjöblom (2011) haft med ungdomarna visade att endast ett fåtal hade någon form av stöd från föräldrarna, dock vid andra intervjun hade flera återupptagit kontakten med föräldrarna. Ungdomarna uppfattade den nya kontakten med sina föräldrar som positiv men det betydde inte att stödet ökat utan var många gånger att det var ungdomarna själva som stöttade och tog ansvar för sina föräldrar. När ungdomarna själva tänkte på den egna framtida familjebildningen upplevde man att det låg några år framåt i tiden och att man först ville etablera sig på arbetsmarknaden, hitta boende och ha ett stabilt förhållande. Vid den återkopplande intervjun efter utskrivning var det två ungdomar som fått barn och var positiva till att ha blivit föräldrar. De såg det som en

vändpunkt i sina liv eftersom att få barn medförde att dem fått en förankring i en egen familj och tillförde tillhörighet och kompetens.

Familjerelationer är viktiga i hänseende att ta upp eftersom det enligt forskning finns ett samband mellan dålig skolprestation och barn som haft en ogynnsam uppväxt. Barnen och ungdomarna har oftast haft ett svagt familjenätverk där föräldrarna av olika anledningar omkommit av drogmissbruk eller psykisk sjukdom. Stödet och kontakten som barnen har från sina föräldrar är nästintill obefintlig men i vissa fall har kontakter efter placeringar återupptagits.

4.2 Skolgång

Fokus i Berlin et al. (2011) studie ligger på de ungdomar som har haft insatser från samhället dygnet runt och varit långtidsplacerade i familjehem. Artikeln tar upp att låg utbildning under årtionden varit kopplad till ökad risk för tidig död, somatisk och psykisk sjukdom och en rad andra sociala problem. Studien har visat att familjehems placerade ungdomars slutbetyg är lägre än majoriteten av populationen och att vissa av de som varit placerade inte har några slutbetyg. Ungdomarna från långtidsplaceringen och de ungdomar som fått insatser i det egna hemmet har sämre chans till att få börja på gymnasiet då de har en undermålig skolgång till skillnad från majoriteten av populationen med dåliga betyg från grundskolan. De ungdomar som varit placerade i ungdomshem, familjehem eller dylikt hade en högre risk att bli grovt kriminella, jämfört med den generella populationen ungdomar i Sverige. De ungdomar som varit långtidsplacerade i familjehem med inga eller låga betyg har en mycket hög risk att drabbas av framtida sociala problem som grov kriminalitet, försörjningsstöd jämfört med långtidsplacerade ungdomar med medelbetyg. För den generella populationen ungdomar i Sverige var risken för självmordsbenägenhet, drogmissbruk, alkoholmissbruk och grov kriminalitet stor, för de med inga eller låga betyg. Halleröd (2011) nämner även att han ur sin forskning kommit fram till att barn har kunnat uppleva sambandet mellan olika faktorer som problematiska hemförhållanden, låga skolresultat etc. med att framtiden försvåras.

Höjer och Sjöblom (2011) påpekar att i det moderna samhället har ungdomstiden blivit längre, vilket kan vara problematiskt för placerade ungdomar att påbörja ett självständigt liv. Detta eftersom att unga människor befinner sig längre i processen att gå från ung till vuxen och är i en period där dem ska ta viktiga beslut så som utbildning, arbete, familjebildning och

bostad. Utbildningskravet har ökat och det är en osäker arbetsmarknad. Utifrån intervjuer som författarna gjort har det visats att ungdomarnas skolerfarenheter från tidigare inte varit positiv. Flera av dem hade misslyckats i skolan, de hade skolkat eller blivit utestängda från skolan. De klarade inte av skolarbeten och varit placerade i särskola. Men många av dem kunde dock beskriva hur de har kunnat vända en negativ skolerfarenhet till något positivt under de sista åren de varit placerade. Fyra av de ungdomar som varit placerade i familjehem berättar att fosterföräldrarna ansett att skolan var viktig och de uppmuntrade, stöttade och ställde krav på närvaro i skolan. När författarna träffade ungdomarna en andra gång hade majoriteten avgångsbetyg från gymnasiet och de flesta av dem arbetade. Det var två av dem som fortfarande studerade på gymnasiet, en var arbetslös och ytterligare en sjukskriven. De ungdomar som hade arbete handlade oftast om korta och osäkra anställningar. En hade precis avslutat en yrkesutbildning och planerade att resa innan han gick vidare till högre utbildning. Men ingen av ungdomarna hade startat någon form av eftergymnasial utbildning men flera av dem hade sådana planer. Ungdomarna som Höjer och Sjöblom (2011) intervjuat tar upp att de fosterföräldrar de haft har haft ett stort inflytande i deras skolgång, då de stöttat och ställt krav. Detta visar på att ungdomarna vid denna period i mötet med fosterföräldrar haft personer som inte vänt dem ryggen till.

Forskningen som vi tagit upp visar på att barn och ungdomar som är och har varit placerade löper större risk till att få en undermålig skolgång, vilket i längden kan påverka till framtida sociala problem. Ungdomar som intervjuats tar upp att skolerfarenheter inte varit lyckade men att det varit viktigt att vända på det negativa mönstret.

4.3 Självkänsla

Svaleryd (2002) menar att självkänsla är människans upplevda egenvärde och att vara värdefull just för den man förstår sig vara, den inneboende känslan av att vara älskad och accepterad för den man är. Den bild vi har av oss själva har formats av positiva och negativa reaktioner från människor som vi mött. Under uppväxten påverkas vi av omgivningen som både gynnar och hämmar våra möjligheter till att få en positiv självkänsla. Ingen människa är född med en negativ bild av sig själv. Om barnet har en tydlig bild av sig själv och vad omgivningen tycker om henne, har barnet en bättre förutsättning att tro på sin egen förmåga, känna trygghet och empati. Självkänslan kan förstärkas av bekräftelse, uppmärksamhet och uppskattning. Genom detta kan en positiv bild ges av den man är, vilket därmed kan skapa en trygg identitet. Självförtroende är däremot den känslan av tilltro till den egna prestationen.

Det bygger på det som individen är i andras ögon, och den värdering som man möter i förhållande till det som individen presterar. Genom stöd, uppmuntran och peppning kan självförtroendet stärkas och på så sätt öka självständighet och känslan av självbestämmande (2002:53ff). Höjer och Sjöblom (2011) tar upp att eftersom skolerfarenheter från tidigare inte varit positiv, har erfarenheter av misslyckanden format ungdomarnas självbild på ett negativt sätt. Utifrån intervjuerna har ungdomarna beskrivit att de har kunnat vända en negativ skolerfarenhet till något positivt under de sista åren de varit placerade. Ungdomar som varit placerade i familjehem berättar att fosterföräldrarna ansett att skolan var viktig och de uppmuntrade, stöttade och ställde krav på närvaro i skolan. Ungdomarna fick hjälp av fosterföräldrarna av uppfatta sig själva som kompetenta och dugliga. Men även de ungdomar som varit placerade i hem av vård för barn (HVB-hem) har haft möjlighet att förbättra sina skolresultat med hjälp av engagemang och stöd från personal i kombination med god kvalitet på den utbildning som erbjudits. Att ungdomarna kunnat vända sin skolprestation till det bättre har varit viktig vändpunkt i livet och som påverkade deras självbild och identitet. I Halleröds (2011) studie har det visat sig från intervjuer med barn, att barn från olika stigmatiserade grupper är medvetna om faktorer som särskiljer dem från andra barn, vilket resulterar i negativ syn på dem själva och förhoppningen på deras framtidsutsikter. Förhoppningen om vilka framtidsutsikter man har, har ett samband med den självkänsla man har beroende på om den är låg eller hög. Enligt detta har barn med en låg självkänsla en negativ effekt på den framtida förhoppningen om goda framtidsutsikter medan barn med en god självkänsla påverkar sin prestation mot en god framtidsutsikt positivt. Självkänslan är därför ett starkt verktyg som kan påverka livets utfall och känslan av att man har goda framtidsutsikter. Halleröds (2011) studie resultat visar på att det finns ett samband mellan ungdomens förväntningar och förhoppningar på framtiden med utfallet som vuxen. Barn som hade negativa framtidsutsikter hade större risk att dö tidigare, ekonomisk utsatthet och utsättas för andra sociala problem. Forskaren har kunnat komma fram till att andra faktorer även kan väga in till att utfallet i livet påverkas, vilket är att barnens tankar om livet och framtiden återspeglar den egna förmågan och prestationen som man själv har. Berlin et al. (2011) menar på att ungdomar som varit långtidsplacerade blir mer sårbara i ung vuxen ålder än andra ungdomar, vilket Höjer och Sjöblom (2011) illustrerar genom att ta upp att en anledning till att ungdomarna inte studerat vidare var för att de kände sig osäkra om deras betyg var tillräckliga och hade en rädsla för att sätta sig i ekonomiskt skuld. De kände en stor tveksamhet att ta ett studielån då det framstod för många som ett högriskprojekt.

Den tidigare forskning som tagits upp visar att barn och unga som varit eller är placerade löper större risk för sociala problem, finns det forskning som tyder på. Men vidare tar forskning upp att barns egna negativa framtidsutsikter påverkar utfallet på framtiden. Enligt studier har man kommit fram till att barn från stigmatiserade grupper är medvetna om att de särskiljer sig från andra barn. Det är genom negativa erfarenheter av misslyckanden som format barn och ungdomars självbild på ett negativt sätt. Sammanfattningsvis visar den forskning som vi tagit upp, att placerade barn och ungdomar har en högre risk att drabbas av framtida sociala problem. De centrala aspekter som vi har valt att utgå från har varit familjerelationer, skolgång och självkänsla. Med hjälp av dessa ämnen vill vi lyfta fram den problematik som unga har med sig i processen till vuxenblivandet. Dessa samband visar att det vi med denna studie vill ta upp är intressant och ett viktigt ämne eftersom placerade barns tankegångar är värda att lyftas upp och granska hur institutionsplacerade barn och ungdomar hanterar sin situation och där i sitt utanförskap. Det vi argumenterar för i vår problemformulering är att forskning har visat på att samhällsvårdade och placerade barn löper högre risk för benägenhet till självmord, psykisk ohälsa, försörjningsproblem och tonårsföräldraskap. Det har visats att ett aktivt stöd och intresse från vuxna i den unges nätverk har en positiv inverkan (Bo Vinnerljung et al. 2010:228, 242). Det behövs mer kunskap om hur placerade unga själva upplever sin situation och framtid.

5. Teori

Då vi valde att utgå ifrån stämplingsteorin som utgår från symboliska interaktionism såg vi möjligheten att förstå de institutionsplacerade ungdomarnas livsberättelser utifrån individen och samhället ur ett interagerande samspel. Vi anser att det är högst relevant att förstå handlingar och beteenden utifrån stämplingsteorin då den tar upp avvikande beteende och hur en individ blir avvikare.

5.1 Symbolisk interaktionism

Den symboliska interaktionismens grundläggande idé går ut på att människor agerar utifrån symboler som står för något i yttre världen och som finns i medvetandet. Människan skapar med hjälp av språket sina symboler utifrån en tolkning av samspelet mellan sig själv och omvärlden (Payne 2008:274). Teorin ser människan som en interagerad varelse som skapar sitt medvetande genom sig själv och andra. På så sätt är människan en social produkt där jaget, identiteten och medvetandet uppstår och skapas i samspel med andra människor och ting. Handlingar och beteenden kan värderas på olika sätt, både positivt och negativt (Angelöw & Jonsson 1994:149–150). Detta perspektiv är ett bra redskap att använda sig av när man vill studera mänskligt gruppliv, mänskligt beteendet och mänskliga känslor. Symbolisk interaktionism är inte som vanliga teorier, då teorier traditionellt ska kunna förklara och förutsäga, man vill snarare med symbolisk interaktionism förstå skeenden och inte förklara eller förutsäga. Man är inte intresserad av orsaken och verkan utan av förståelse (Trost & Levin 2004:9–11). Trost och Levin (2004) skriver att människan inte är social från födseln utan man blir alltmer social under uppväxten. Man blir alltmer människa eller social varelse under uppväxten då man växer upp och socialiseras in i samhället och lär sig de normer och förväntningar som finns. Under inlärnings- eller socialiseringsperioden finns det i omgivningen ett antal personer som är viktiga för barnet och kallas för *signifikanta andra*. Dessa personer är dem som barnet bryr sig om, lyssnar till och har en mycket stor betydelse för uppbyggnaden av vårt jag och vår föreställningsvärld. De signifikanta andra kan till exempel vara familj, släkt, vänner eller lärare från skolan (2004:66).

Charles Cooley som är en av symbolisk interaktionismens grundare menar på att för att kunna förstå individer måste man studera samhället och för att förstå samhället måste man studera individer. Han utvecklade sina idéer om människans samspel med sin omgivning och uppfattningen av det egna jaget. Han menar att det egna medvetandet inte kan skiljas ifrån den

sociala kontexten. Vårt jag påverkas av de människor som vi kommer i kontakt med. Cooley använder sig av begreppet *spegeljaget* som beskriver hur människor växer fram i samspel med andra. Spegling av jaget innebär att man föreställer sig den bild som andra har av oss, vi föreställer oss sedan ett omdöme om denna bild för att sedan uppleva antingen stolthet eller förödmjukelse. Eftersom vi inte kan se in i andra människors medvetande kan vi inte avgöra hur andra ser och bedömer oss. Det jag tänker om mig själv är alltså det som jag tror att andra tänker om mig. På så sätt styrs våra handlingar av andras reaktioner och omdömen. Begreppet spegeljaget visar på hur känsliga vi som människor är och hur mottaglig vi är för andras reaktioner på våra handlingar. Spegeljaget är inte fixerade självbilder utan en process som utvecklas utifrån det vi upplever dagligen från andra människor och i samhället (Hilte 1996:108–110).

5.2 Stämplingsteori

I början på 1960-talet väcktes intresse för betoningen av det sociala samspelets betydelse för utvecklingen av individers självkänsla och självbild. Stämplingsteorin beskrivs som en viktig idé inom symbolisk interaktionism. Stämplingsteori är ett synsätt utifrån ett symboliskt interaktionistiskt tänkande på begreppet avvikande beteende (Goldberg 2010:332, Hilte 1996:115). Stämplingsteorin undersöker sociala definitioner av avvikelse och försöker förklara och förstå varför olika situationer, individer, processer och händelser definieras som sociala problem. Bakgrund och orsak till problemet är inte det viktigaste, utan det är samhällets reaktion på avvikande beteende som är grunden för stämplingsteorin (Ohlsson & Swärd 1994:124). Vad som räknas in i ett avvikande beteende är socialt konstruerat, vilket är skapat av omgivningen och grupper med makt i samhället som kan bestämma vilka beteende som ska ges respekt respektive negativa sanktioner. Handlingar i sig är inte förutbestämt avvikande eller normala utan det är människor och samhället som bedömer om handlingen ska betraktas som avvikande. Enligt teorin är det därför samhället som producerar det avvikande beteendet (Angelöw & Jonsson 1994:149–150). Teorin tittar inte på varför människor utför avvikande handlingar utan varför handlingen definieras som avvikande. Avvikelserna skapas av en grupp som bestämmer regler som ska tillämpas på en annan grupp. Det är den grupp som besitter makten som bestämmer om vad som ska räknas som ett avvikande beteende, vilket gör att de maktlösa grupperna blir föremål för stämpling. För att på ett enkelt sätt beskriva stämplingsteori kan man säga: definiera en människa som avvikande och han blir det (Angelöw & Jonsson 1994:156).

Självbilden är den egna uppfattningen som individen har om sig själv i relation till samhällets ideal om hur en människa borde vara. Människor föds utan självbild och utvecklas genom dem kontakter som denne har, de signifikanta andra. Människans första signifikanta personer är framförallt de personer som uppfostrat dem. Det är genom föräldrarna som självbilden bildas och allteftersom nya kontakter bildas kommer detta att även påverka den egna självbilden. På så sätt är därför den första stämplingen från föräldrarna/de som uppfostrat. Det är denna primära avvikelse som är början till stämplingsprocessen för en del människor. Det är under denna tid som barn lär sig de normer som råder i den kultur som de kommer att växa upp i. Förenklat kan man säga att somliga lär sig att de är bra som människor, men just det som de för ögonblicket gör inte är bra. Andra lär sig efter tillräckligt många felaktiga reaktioner att det inte bara är det dem gör i ögonblicket det är fel på utan att det är fel på dem som människor. Detta resulterar i att deras självbild ändras i en negativ riktning (Goldberg 2010:333–334). Stämplingsprocessen börjar med den primära avvikelsen som kan bero på flera saker, det kan handla om sociala, kulturella, psykologiska och fysiologiska faktorer. Även om den primära avvikelsen uppfattas som oönskad, kan den få konsekvenser för avvikarens status och självuppfattning (Hilte 1996:115–116).

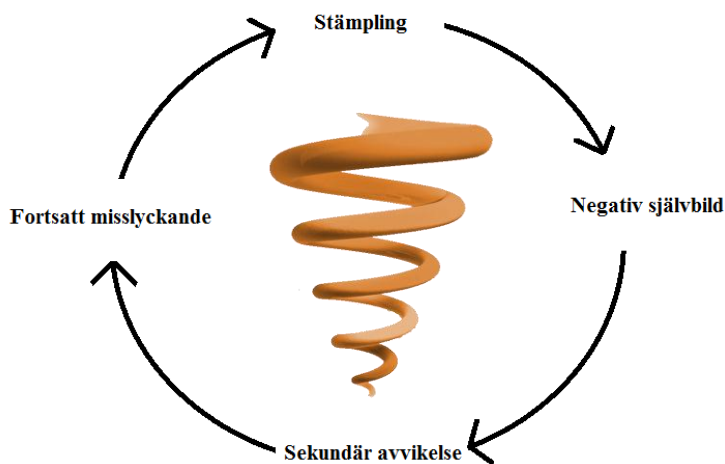
Ett andra stadie är samhällelig stämpling. Stämpling är inte enstaka händelser utan ett förlopp bestående av ett antal negativa reaktioner från signifikanta personer. Detta resulterar i att individen omdefinierar sin självbild så att den blir mer negativ än vad den från början var. Denna process pågår under individens liv och växer fram ur både små och stora dramatiska händelser. När barn blir äldre och kommer ut i samhället fortsätter de att lära sig samhällets normer genom reaktioner från andra. Det är genom detta som barnet får flera erfarenheter och handlingar blir socialt styrda. Alla barn visar primär avvikelse i den första kontakten med samhället. Det viktiga är inte vad barnet gör utan vilka reaktioner som omgivningen ger. Återigen kommer vissa barn lära sig att de är bra men att ett visst beteende är dåligt, medan andra barn lär sig att samhället tar avstånd inte bara från beteendet utan från barnet själv. Alla negativa reaktioner från samhället utgör inte stämpling utan människor behöver reaktioner för att lära sig bli samhällsvarelser, men reaktionerna måste särskilja på handling och person. När barnet mognat tillräckligt för att ha fått en förståelse av samhällets normer blir dennes självbild alltmer etablerad och underbyggd. (Goldberg 2010:336–343).

Det tredje stadie är en sekundär avvikelse, vilket innebär att när den avvikande handlingen inte kan normaliseras eller neutraliseras utan leder till självstämpling och identifiering med det avvikande beteendet, är detta begynnelsen till en sekundär avvikelse. Den tillhör en

särskild kategori av socialt bestämda responser som används av en individ för att kunna bemöta de problem som samhällets reaktioner får på deras avvikande beteende. Avvikandet blir sekundärt endast när personen använder sitt avvikande beteende för att försvara eller anpassa sig mot samhället och stigmatiseringen som det medför (Hilte 1996:116). Sekundär avvikelse är handlingar som strider mot normer då individen är medveten om det den bryter mot. Detta innebär att handlingarna grundas på en väletablerad negativ självbild och är medel för att försöka försvara sig mot, angripa, öppna eller förtäcka de problem som orsakats av stämpling. Individen här har en klar uppfattning om vad som är rätt och fel och beteendet är allt mer styrt av den negativa självbilden. Samhället visar hur man ska bära sig åt för att upprätthålla och behålla en god självbild. För det mesta är det en framskridande process mellan individens avvikande handlingar och samhällets reaktioner. Människor med starka negativa självbilder har lärt sig att sådana som dem gör oacceptabla saker. För att kunna förändra självbilden måste man ha hjälp från andras responser. Om dessa individer ska kunna ändra sitt beteende, måste signifikanta andra inte bara bekräfta den negativa självbilden utan ge responser som hjälper individen att påbörja processen till en förbättrad självbild. Denna process kan bli svår när en människa förväntar sig negativa reaktioner från andra. Om individen inte kan bryta och förbättra sin självbild kommer stämplingsprocessen fortsätta och så småningom övergår individen till det fjärde stadiet; avvikelsespiralen. Avvikelsespiralen innebär att stämpling resulterar i en negativ självbild, vilket leder till sekundär avvikelse. Detta blir på så sätt en ond cirkel som resulterar i mer stämpling. Varje framtida misslyckanden blir skapat av tidigare motgångar, vilket är det som bidrar till nästa bakslag. Individens beteende kan därför vara avvikande på ett flertal områden, till exempel narkotika, kriminalitet, arbetslöshet m.m. Därmed utsätts individen för negativa reaktioner från många olika håll (Goldberg 2010:336–343, Hilte 1996:116).

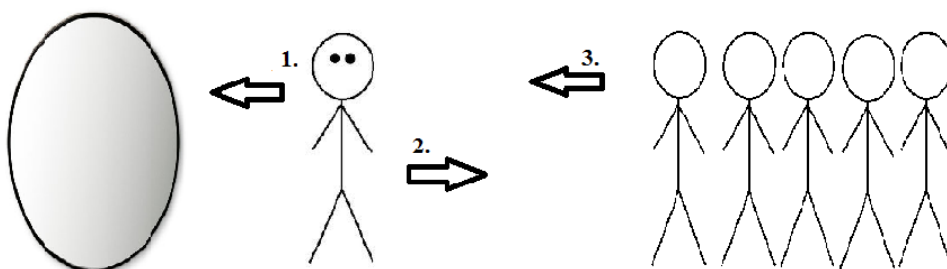
Det som vi ovan tagit upp presenteras på nästa sida i form av förklaringsmodeller som illustrerar den teoretiska utgångspunkten.

Figur 1 Avvikelsespiralen

Som det framgår i figur 1. skapar stämpling en negativ självbild, vilket leder till en sekundär avvikelse. Detta i sig är ett misslyckande vilket skapar ännu mer stämpling. Varje misslyckande är delvis skapat av tidigare motgångar och bidrar till nästa bakslag. Detta gör att individen utsätts för negativa reaktioner från olika håll. Individen har enligt bilden kommit in i en ond spiral, en virvelström som drar henne nedåt. Misslyckande och negativa reaktioner samlar sig alltmer och gör det svårare att hålla självbilden på en god nivå. När självbilden blir alltmer negativ kan detta ge upphov till mer sekundär avvikelse, flera misslyckanden och ännu mer stämpling (Goldberg 2010:243). Spegeljaget som presenteras nedan kan förstås genom avvikelsespiralen då vi har kommit fram till att den är en del av stämpningsprocessen. Där den som avviker får en försämrad självbild av misslyckanden och motgångar.

Figur 2 Spegeljaget

Spegling av jaget innebär att man föreställer sig den bild som andra har av oss, vi föreställer sedan ett omdöme av denna bild för att sedan uppleva antingen stolthet eller förödmjukelse. Eftersom vi inte kan se in i andras människors medvetande kan vi inte avgöra hur andra ser och bedömer oss (Hilte 1996:108–110). Det som jag tänker om mig (1.) är det som jag tror (2.) att andra tänker och tycker om mig (3.). Vi gör ett antagande om den bild som vi tror att

andra har om oss eftersom vi inte kan veta vad andra tycker och tänker om oss om de inte berättar det. Detta gör denna situation till en upplevd känsla, vilket gör att det som vi upplever och tror att andra tycker om oss inte behöver stämma överens med den egentliga bild som andra människor i verkligheten har.

6. Resultat och analys

Vi har i detta kapitel valt att presentera dataresultaten tillsammans med en sammankopplad analys inom varje aspekt. Aspekterna som vi valt att utgå ifrån genomgående i studien är familjerelationer, skolgång och självkänsla. Dessa har vi valt utifrån att vi anser att de har en central del av vuxenblivandet som alla människor går igenom och kommer i kontakt med på ett eller annat sätt. Inom familjerelationer kommer citat tas upp utifrån vilka relationer som ungdomarna haft och vilka tankar de har kring det. Flertalet av ungdomar reflekterar över sin skolgång, vilket tas upp under vår andra aspekt, här tas även vissa framtids tankar och planer upp. Sist presenterar vi aspekten självkänsla där ungdomarna uttrycker denna på olika sätt, det kan handla om hur de ser på sig själva, sin situation och bakgrund.

6.1 Familjerelationer

Under aspekten *familjerelationer* kommer vi att redogöra för hur ungdomarnas familjerelationer kommer till uttryck i deras livsberättelser. Ungdomarna som berättar genom livsberättelserna har alla blivit institutionsplacerade på SiS särskilda ungdomshem som är en lösning för de ungdomar som redan varit placerade på olika familjehem, ungdomshem, behandlingshem eller andra insatser. De flesta har från tidig ålder blivit placerade och även omplacerade ett flertal gånger då det inte fungerat av olika anledningar.

Vi kan tydligt se i ungdomarnas livsberättelser att föräldrarna brustit i föräldraskapet då de inte kunnat eller klarat av att sätta regler för sina ungdomar och även att föräldrarna på grund av eget missbruk eller kriminalitet inte kunnat vara där för dem. Robin tar upp att det mesta berodde på att hans föräldrar var heroinister och att de därför inte klarade av vardagen:

”En morgon när jag vaknade så var mina föräldrar borta, i stället så var det två poliser där och informerade mig om att dom hade krockat och låg på sjukhus. Det var första gången jag blev placerad.”

Michelles föräldrar kunde inte sätta regler och hon kunde göra vad hon ville. Hon var ute sent och var aldrig hemma men hennes föräldrar brydde sig inte eftersom deras alkoholmissbruk kom i vägen:

”Jag har haft problem hemma. Bakgrund var att jag hamnade i sis hem var att mina föräldrar inte satte regler på mig och jag kunde göra vad jag vill... Jag har bott på 15 olika fosterhem under 3 årstid för att jag inte har lärt mig om vuxen världens regler jag

var van vid att göra vad jag ville och ta hand om mig själv. Så det funkade aldrig att bo hos andra familjer för att dom hade regler och det skulle man sköta.”

I livsberättelserna framkom det att vissa ungdomar haft problematiska hemförhållanden med inslag av psykisk och fysisk misshandel i hemmet. Debbie tar upp hur hon minns sin familj som trasig. Det pågick både psykisk och fysisk misshandel, då det blev hårda tag, bråk och skrik. Hon förklarar att skriken alltid var värst:

”Jag bråkade bara med min familj, dem sa att det var jag som ställde till det när jag inte lydde. Och det var ju sant. Jag lydde inte mammas eller hennes mans regler, jag bara käftade emot och skrek åt dom. Och då blev det bråk, hårda tag och skrik.”

Även Hojj berättar att han växt upp i misshandel, vilket resulterade i att han flyttades omkring mellan fem olika fosterhem. Hans föräldrar skilde sig och hans mamma träffade en ny man. När hans mamma och styvpappa drack blev det ett helvete för honom:

”När mina pären skilde sig så blev det så jävla jobbigt, jag blev ett brev. Pappa sa att allt var mammas fel.... Jag fattade inte att pappa ljög för oss... Det började med att mamma blev röd i ögonen och sen var det hans (styvpappan reds anm.) tur och han fick gamnacke. Då var det kört, han blev ju inte så jävla snäll, han tog sats och höjde sitt ögonbryn och sen börja han kränka mig...”

Samtidigt finns det de ungdomar som påbörjat en ogynnsam bana i samband med att de blivit placerade i tidig ålder. Detta har gett sig i uttryck att ungdomarna börjat med droger, varit ute på nätterna och sysslat med lättare eller grövre kriminalitet. Crystal Ice blev placerad när han var sju år på ett behandlingshem där han bodde i över två år, eftersom hans mamma inte klarat av att ha honom boende hemma:

”Jag bråkade så mycket så hon klarade inte att ta hand om mig. När jag va 13 år så började jag sticka ifrån familjehemmet...”

När Björn var fyra år blev han flyttad till ett fosterhem men när han sedan kom in i tonåren omplacerades han till ett utredningshem:

”Jag och fostermamman bråkade alldeles för mycket. I mars 2000 fick jag flytta till en annan fosterfamilj. I september 2002 fick jag reda på att jag skulle in på utredningshem för att det hade kommit in två anmälningar mot mig som inte var så positiva.”

Det var inte endast ungdomar med brister i hemförhållandet som institutionsplacerades i berättelserna utan även ungdomar med eget drogmissbruk och/eller kriminalitet. Trots att föräldrarna funnits där, försökt att stötta har inte ungdomarna varit mottagliga för hjälp. Yohanna hade ett drogmissbruk i nästan fem år. Under dagarna gjorde hon ingenting samtidigt som föräldrarna försökte:

”Tiden gick och jag fick höra mycket tjat av mina föräldrar och soc. En dag kom polisen för att hämta mej... Idag har jag bra kontakt med min familj igen...”

Anonym berättar att uppväxten varit bra tills han slutade att lyssna på de vuxna eftersom han tyckte att han klarade sig själv. Han började vara ute på nätterna och det var där han kom i kontakt med drogerna:

”Då var jag 14 år. Jag började vara ute på nätterna. Det ledde mig till drogerna. Mamma kom på mig och frågade mig om jag använde droger. Jag gjorde en del dumma saker innan jag blev omhändertagen. Men jag trodde fortfarande att jag kunde göra vad jag ville. Jag rymde för att jag blev illa behandlad, jag fortsatte med drogerna och lyssnade fortfarande inte på vuxna. Förändringen kom när jag flyttade till en institution i Göteborg. Jag tänkte om, jag ville hem.”

Cissi tar upp i sin berättelse att hon efter att ha blivit institutionaliserad känt sig sviken av familjen, samhället och att de vänt ryggen till när hon behövt dem som mest:

”Man känner sig sviken av socialen, sina vänner och sina föräldrar, de som oftast skulle kalla ens nära och kära. Dom flesta som bor på institutioner har bott på många ställen, lite splittrat i detta Sverige.”

Det som ungdomarna berättar tyder på att de i dem flesta fall haft ett svagt familjenätverk där föräldrarna inte kunnat eller klarat av att sätta regler eller gränser för ungdomarna. Enligt symboliskt interaktionism uppstår och skapas handlingar och medvetande i samspel med andra människor i den miljö vi befinner oss i, på så sätt ses människan som en social produkt (Trost & Levin 2004). Därmed kan vi förstå att ungdomarnas omgivning har varit en betydande faktor i hur de formats till individer, eftersom den miljö de växt upp i har för dem stått för det enda normala. Detta speglar det som den symboliska interaktionismen tar upp att människan inte är social från födseln utan det är under uppväxten man blir mer människa och socialiseras in i samhället och lär sig de normer och förväntningar som finns (Trost & Levin 2004). Eftersom ungdomarnas föräldrar inte klarat av eller kunnat lära sina barn de regler och

normer som finns i samhället har ungdomarna inte haft med sig det från start. Detta resonemang tar även Goldberg (2010) upp inom stämplingsteorin och menar på att det är genom *föräldrars stämpling* och *samhällsstämpling* som individen får en uppfattning om hur en människa borde vara utifrån samhällets ideal. Detta utvecklas genom de kontakter dem får från *signifikanta andra*. Barns första signifikanta andra är framförallt de personer som uppfostrat dem. Det är genom föräldrar som barnets självbild bildas och allteftersom nya kontakter bildas, påverkas den egna självbilden. När barnet senare blir äldre och kommer ut i samhället fortsätter hon att lära sig samhällets normer genom andras reaktioner. Det viktiga i denna period är inte vad barnet gör utan vilka reaktioner som omgivningen ger. Ungdomarna som varit samhällsvårdade visar tecken på att de inte haft signifikanta andra och därmed haft ett svagt band till familj och samhälle. Detta uppmärksammas i de flesta ungdomars livsberättelser eftersom de redan i tidig ålder blivit placerade i fosterfamiljer och därmed flyttat ifrån sina familjer. Ungdomarnas föräldrar eller andra i familjenätverket har inte lyckats anamma rollen som signifikant person. Många ungdomar har inte bara ett svagt band till familjen utan även till samhället eftersom de känner sig svikna och har på så sätt ingen tillit till vad samhället kan bidra med. Utifrån Goldberg (2010) visar alla barn när de kommer ut i samhället en primär avvikelse, vilket är en samhällsstämpling där de får lära sig samhällets normer genom reaktioner från andra. Samhällsstämplingen gör att barnen får fler erfarenheter än vad de fått i hemmet och blir därför alltmer socialt styrda. Det viktiga för barnen i denna process är att de får sanktioner för det de gör och inte utifrån vilka de är. För ungdomen upplevs en placering som en sanktion där han/hon ska rätta sig efter sina felsteg. Avvikelsen kan handla om bland annat kriminalitet, missbruk av droger och alkohol, när ungdomen inte sköter sin skolgång eller att föräldrarna inte klarat av sitt föräldraskap av olika anledningar. Påföljden för avvikelsen kan resultera i att ungdomen placeras i familjehem, ungdomshem eller dylikt. Om ungdomen fortsätter med det avvikande beteendet (sekundär avvikelse) och/eller nya avvikande beteenden utan att den rättar sig efter detta, blir resultatet att ungdomen omplaceras till ett nytt hem eller institution. Detta kan illustrera i hur vissa ungdomar hanterar sin situation, vilket är en del av avvikelsespiralen.

I tidigare forskning kan man se faktorer som stämmer överens med vår studie som till exempel de ungdomar som Höjer och Sjöblom (2011) intervjuat, som tog upp att de haft en dålig kontakt med sina föräldrar under uppväxten, vilket de institutionsplacerade ungdomarna styrker i sina livsberättelser då många av föräldrarna inte funnits där när de har behövt deras stöd. Berlin et al (2011) kom fram till i sina resultat att samhällsvårdade barn i samband med

en ogynnsam uppväxt har ett svagt familjenätverk. Höjer och Sjöblom (2011) tar samtidigt upp att ungdomarna i deras studie inte hade någon kontakt att bygga vidare på med föräldrarna när deras placering avslutades. I några av ungdomarnas livsberättelser kommer det fram att de nu har kontakt med sin familj som Yohanna nämner i sin berättelse eller som Anonym skriver att han bara vill få komma hem. Ungdomar som har föräldrar med egna problem som missbruk eller kriminalitet kommer enligt forskning ha svårt att upprätthålla en kontakt med sina föräldrar. Berlin et al. (2011) kom fram i sin studie att ungdomar som har varit samhällsvårdade under sin barndom är en högrisk grupp för framtida psykosociala problem, detta har ett starkt samband till den dåliga skolprestation och skolgång som dessa barn har. Skolgången tas upp som nästa aspekt.

6.2 Skolgång

Under aspekten *skolgång* tar vi upp vilka skolerfarenheter som ungdomarna har haft och tar upp att de till mesta dels haft negativa skolerfarenheter då de bråkat, haft svårt att hålla sig lugna, skolkat och gått i specialskola. Men ungdomarna har ändå lyckats vända deras negativa skolerfarenheter och deras situation till något bättre. Ungdomarna skriver att ha varit på ett ungdomshem eller behandlingshem har fått dem att se sitt liv med andra ögon och därmed har deras skolgång och studier förbättrats. Eftersom de flesta livsberättelser är väldigt långa har vi valt i ingressen till citaten ta upp ungdomens skolbakgrund för visa på den problematik som ungdomen haft under sin skolgång och därefter citera förändringen som ungdomen själv sett.

Ungdomarnas tidigare erfarenheter av skolgång och studier har varit att de skolkat och bråkat i skolan men att de även inte brytt sig. Vissa ungdomar hade även ägnat sig åt lättare och grövre kriminalitet, varit ute på nätterna och hoppat av skolan. Tim G hade en assistent i skolan som var med honom i klassrummet för att han var stökig och bråkade mycket. Men efter ett tag började han att strunta i skolan, skolka, sprang runt och snattade. När han var 11 år började han i en special skola men det hjälpte inte eftersom han fortsatte med att bråka och skolka. I högstadiet började det att gå ännu sämre för honom då han struntade i skolan och hängde i korridoren, slogs och gjorde brott. Tillslut fick han börja i en skola inom barn- och ungdomspsykiatri (BUP), i detta stadiet höll han på med grövre kriminalitet. När han skriver sin berättelse är han på ett ungdomshem där han fått ordning på sina skolbetyg:

”Jag har fått slutbetyg i Engelska och Bild. VG. Det kändes skönt. Vi går i skolan varje dag. Vi har bild, träslöjd, teori.”

Crystal Ice har åkt in och ut på olika behandlingshem och ungdomshem. När han var 13 år började han att sno bilar, snatta, röka cigaretter, bråka i skolan och testa olika droger. Han tar upp när han skriver sin berättelse att det går riktigt bra för honom nu:

”Jag har lyckats få betyg för årskurs 9. Jag har en bra planering. Till sommaren så kommer jag börja jobba med min far i Jordbro söder om Stockholm.”

Hojj tar upp att han redan som 10-åring tog sin första drog och redan när han gick i 3:an fick han sitt första polispapper hem. I mellanstadiet började han att skita i allt och det gick dåligt i skolan, han började slåss och brydde sig inte. Detta gjorde att han under denna tid fick bo hos fosterfamiljer. När han skriver sin berättelse sitter han på ett utredningshem och har fyra veckor kvar tills han kommer ut till friheten:

”Hela 7an och 8an var piss... Jag bara sket i allt, det enda jag gjorde var att ställa till med problem... det e ju bättre att kunna vara fri och jobba med hedern kvar, kunna skaffa sig en lägenhet och ett jobb.”

Michelle tar upp att på grund av att hon har fått flytta runt mellan fosterhem och städer har hon inte haft en sammansatt skolgång och har därför stora kunskapsluckor när det gäller skolan. Hon har bytt skola minst 10 gånger:

”Jag kämpar varje dag för att jag ska ta igen det här för jag vill klara min skolgång. Mitt mående idag är väl en rak linje ibland kan det bli lite för mycket och då kan jag må lite sämre.”

Efter att ha varit placerade på olika ungdomshem, familjehem och institutioner har ungdomarna till slut kommit till ett hem som har fått dem att vilja bryta sitt beteende och bana. Till slut har ungdomarna kommit till insikt att det inte går att fortsätta som de gjort och att det inte är ett hållbart levnadssätt. Anonym berättar att hans barndom var bra tills han slutade att lyssna på vuxna. Han började skolka och satt istället och spelade datorspel. Han blev omhändertagen men rymde för att han kände sig illa behandlad och förändringen kom inte förrän han hamnade på en institution i Göteborg:

”Jag började ta tag i skolan, slutade med droger och slutade att bråka med mamma. Jag började må bättre och jag blev glad. I framtiden kommer jag ha ett bra jobb och bo i egen lägenhet.”

Wisam berättar att han var 12 år när han första gången kom till ett ungdomshem. Men nu är han 16 år och ser på saker och ting annorlunda än vad han gjorde förr:

”Det har hjälpt mej mycket att komma till Klarälvsgården, jag har gått i skolan och fått betyg i olika ämnen, haft praktiskt arbete. Det har vart en bra tid, det har vart bra sex månader. Men nu vill jag se friheten jag orkar inte mer, orkar inte se taggtrådar och galler mer.”

Kajsa ångrar allt hon har gjort i sitt liv och önskar att hon aldrig sabbat det som hon gjorde:

”Men nu när jag bor här ska jag lösa det och komma ut med flaggan i topp! Och bli frisör för det har jag alltid velatt bli. Nu ska jag det också det är aldrig kul att bo på institution.”

Björn tar upp i sin berättelse att han sitter på ett behandlingshem och trivs väldigt bra:

”Jag är just nu ute och praktiserar på en plats som jag trivs väldigt bra på. Till hösten ska jag börja gymnasiet, jag ska bli bilmekaniker eller något som har med bilar att göra hade jag tänkt.”

Trots undermålig skolgång har majoriteten av ungdomarna kunnat vända på den negativa trenden och fått godkända betyg och slutbetyg i skolan på institutionerna. Många av ungdomarna nämner att de vill gå i skolan som alla andra i deras ålder. De flesta har tankar och mål om vad de vill göra när de lämnar institutionerna. Vissa har bestämt sig för specifika yrken såsom frisör eller bilmekaniker och de som inte tar upp ett specifikt arbete tar upp att de vill fortsätta studera på gymnasium, ha ett bra arbete och skaffa sig en bostad. Det viktiga för ungdomarna är att de vill få ordning på sina liv så att de kan skapa sig en bra framtid. Ungdomarna hanterar sin situation genom att skapa sig en bild och sätta mål för vad man ska göra när man kommer ut från institutionerna. Ett av ungdomarnas mål var att få komma ut och därmed sluta med det gamla beteendet och umgänget. Goldberg (2010) tar upp i stämplingsteorin att människor med starka negativa självbilder har lärt sig att sådana som dem gör oacceptabla saker. För att kunna förändra självbilden måste man ha hjälp från andras responser. Om dessa individer ska kunna ändra sitt beteende, måste signifikanta andra inte bara bekräfta den negativa självbilden utan ge responser som hjälper individen att påbörja processen till en förbättrad självbild. Detta kan man förstå genom att vissa av ungdomarna berättar att studierna förbättrats och att man börjat få bättre betyg med hjälp av personalen på institutionerna, där de fått stöttning och där vissa klarat av att avsluta med slutbetyg från

gymnasiet. Det som ungdomarna praktiskt gör är att försöka bryta stämplingen från samhället genom att sluta med sitt gamla beteende och ersätta det med ett nytt, vilket är att få en komplett skolgång så att de får bättre förutsättningar i framtiden. Enligt symbolisk interaktionism är det när vi samspelar med andra som vi bildar vår identitet eftersom människor inte endast är objekt som reagerar på stimuli utan är även subjekt som tolkar, vilket vi använder i relationer med andra människor. Vi tolkar allt runt omkring oss som exempelvis gester och ord som vi sedan ger en betydelse som vi agerar utifrån. Detta knyter an till att ungdomarna i studien är i behov av människor som kan förstå och knyta an till den utgångspunkt som de har. Personalen på institutionerna är därför nyckelpersoner och därmed signifikanta andra i ungdomarnas process att förändras och därmed även förbättra sin självbild. Ungdomarna kommer utifrån detta även bilda sig en identitet som inte har med deras bakgrund att göra om de lyckas.

Den tidigare forskning som tagits upp i studien tyder på att negativa skolerfarenheter och faktorer som problematiska hemförhållanden kan försvåra framtiden och att barn kan uppleva och är medvetna om detta samband. Deras tidigare erfarenheter av misslyckanden kring skolgång och personer i deras omgivning som inte stöttat dem kan ha format ungdomarna på ett negativt sätt, vilket gör att ungdomarna inte uppfattar sig som dugliga. Allt detta resulterar i att barn och ungdomar får en negativ syn på sig själva och deras framtidsutsikter. Detta tyder på att barn och ungas vuxenmiljö har en stor betydelse och påverkan på deras liv, vilket på så sätt kan gynna eller hämma dem. Höjer och Sjöblom (2011) tar upp i sin studie att då skolgången inte fungerat har det påverkat barnen och ungdomarnas självkänsla, vilket har en betydelsefull roll i hur ungdomarna ser på sig själva och vad de kan prestera. Berlin et al. (2011) tar upp att skolgången har haft en betydande roll i de placerade barnens bakgrund och att många gånger har problematiken startat i skolan då barnen eller ungdomarna börjat missköta studierna och skolkat. Ungdomarna i livsberättelserna tar upp att eftersom de placerats och omplacerats har skolgången påverkats, vilket Berlin et al. (2011) menar på är resultatet av att ha varit långtidsplacerad. De menar även att ungdomar som långtidsplacerats har sämre chans till fortsatta studier efter grundskolan om de haft undermålig skolgång med dåliga betyg. På långsikt har dessa ungdomar hög risk att drabbas av framtida sociala problem. Samtidigt tar Höjer och Sjöblom (2011) upp att de barn och ungdomar i deras studie har kunnat vända en negativ skolerfarenhet till något positivt då fosterföräldrarna uppmuntrat, stöttat och ställt krav. Ungdomarna i vår studie tar upp att de lyckats vända sina negativa skolerfarenheter genom personalen och att de hamnat enligt dem, på rätt plats för att kunna

förändras. Att ungdomarna kunnat vända sin skolprestation har varit en viktig vändpunkt i livet som har kunnat påverka deras självbild och identitet på ett positivt sätt. Det är genom *signifikanta andra* som vi lär oss om vilka normer och förväntningar som finns på oss. Det är när vi samspelar med andra människor som vi bygger upp vårt *jag* och får en insikt över hur andra ser på oss. Vårt jag påverkas av de människor som vi kommer i kontakt med och detta kan förstås genom *spegeljaget*, som beskriver hur människor växer fram i samspel med varandra. Detta kan man koppla an till Höjer och Sjöbloms (2011) intervjuade ungdomar då det tar upp att deras fosterföräldrar har uppmuntrar, stöttat och ställt krav på dem när det gäller skolgången. Fosterföräldrarna har trott på att ungdomarna kan klara av sin skolgång om de ställt krav på att de går till skolan, vilket har fått ungdomarna att se vad dem är kapabla till genom fosterföräldrarnas ögon. Detta är det som spegeljaget innebär då vi kan se oss själva och vad vi kan klara av utifrån vad andra tycker och tänker om oss. Detta kan även te sig på det andra hållet där vi anammar en negativ självbild och förstå oss själva som avvikande utifrån att andra ser oss som avvikare.

6.3 Självkänsla

Inom aspekten *självkänsla* kommer vi att ta upp hur ungdomarna i livsberättelserna ser på sin situation och på sig själva. Den bakgrund och situation som ungdomarna haft har många gånger påverkat dem negativt. Vi har valt att till dessa citat att ha mindre ingress och längre citat eftersom ungdomarna uttrycker väldigt mycket kring denna aspekt.

Aspekten självkänsla som vi presenterar i denna del hör ihop med de tidigare aspekterna som vi tagit upp; familjerelationer och skolgång. Det som skett under familjerelationerna och ungdomarnas skolgång tar sig i uttryck i ungdomens självkänsla och visar även på hur självkänslan hanteras och påverkas. Vi kan utifrån livsberättelserna identifiera hur ungdomarna ser på sig själva och hur de genom detta hanterar sin situation och framtid. Vi kan tydligt se att många ungdomar inte har en god bild av sig själva då vissa uttrycker att dem fått höra hemifrån hur värdelösa dem är, att dem är oönskade eller fått höra att man borde ta sitt liv för att man inte är värd att leva. Trots allt som skett i ungdomarnas liv har dem kommit till insikt och förstått att allt som skett inte alltid berott på dem själva. Nicklas berättar att han flyttade för första gången hemifrån när han var sju år. När han skriver sin berättelse är han 17 år och har bott på nio av SiS särskilda ungdomshem. Han funderar över vart hans liv tagit

vägen och om det liv han har är värdigt att leva. Han önskar att han hade kunnat spola tillbaka bandet i sitt liv och få börja om:

”Vad är det för liv? Jag ångrar verkligen allt dumt jag har gjort men finns det ingen som kan hjälpa mig ifrån detta liv jag vill bli "normal"! När jag tänker på en kompis som är hemma med sin tjej sitter hemma bredvid sin mamma och pappa på julafton, vill jag nästan börja gråta. Varför kan jag inte få ha det så? Varför kan ingen svara mig på det? Jag är så trött på detta liv jag lever. När jag tänker efter hur mitt liv har varit så får jag stor ångest. Men jag har bestämt mig nu en gång för alla, att nu får det vara nog på allt. Jag ska bli "normal" Jag ska vara den killen jag kan, om jag vill. Jag ska visa alla att jag inte är en sån kille som behöver sitta på ett ungdoms hem. Jag har haft en jobbig uppväxt men för det ska jag inte behöva vara "onormal". Man kan ju inte spola tillbaka bandet. Så det är bara att ta tag i sig själv och bestämma sig att man vill något i sitt liv. Och man får kämpa för det man kan inte bara skita i allt. Det är väldigt enkelt att göra det. Men hur kommer det att sluta då? NEJ aldrig jag vill ha en familj det tog mig sju år att förstå det. Man måste kämpa för sitt liv. Jag bor nu på ett § 12 hem och det ska vara mitt sista. Jag tänker inte lura mig själv längre. Någon gång måste man komma till insikt. Vill man ha ett bra liv så får man göra det bra.”

Wisam är nu 16 år och fortfarande placerad på institution:

”Ingen är född till att vara kriminell utan alla är olika och gör olika val. Alla kan få ett bra liv bara man vill. Det har varit väldigt tuffa dagar och år men man måste vara stark och ta sej genom alltihopa. Man kan inte skratta varje dag. Det är bara att kämpa sej uppåt mot toppen. Lever man så här så blir det hårdare och hårdare för varje år som går. Varför ska man slösa bort sitt liv när det finns så mycket där ute att göra? Varför sitta på en avdelning med sju grabbar på julafton då man kunde vara med familj och flickvän istället? Det har vart en bra tid, men nu vill jag se friheten jag orkar inte mer, jag orkar inte se taggtrådar och galler mer. Kom ihåg att alla är värda mer än galler men man gör sina misstag unga som gamla.”

Hojj berättar att vakna upp varje dag och leva var en kamp för honom. Pressen som fanns med om att hela tiden försöka leva upp till något man inte var. Uppväxten var jobbig och han fick växa upp i misshandel och svek:

”Min mamma träffade en ny man efter nåt år och han var jättesnäll i början, sen gick det över fort och han började slå mig. Att slippa bli slagen och slippa höra hur värdelös

jag är, av familjen. Att varje gång man åker till pappa få höra hur oönskad man är eller att man ska ta sitt liv för man är inte värd att leva. De e så fruktansvärt jobbigt, kommer ihåg när min mammas kille satt på mina armar och slog mig och min mamma stod och kolla på. Jag log och sa "hur känns det att se din man slå din son" och då svarar hon... jag blev så jävla sårad så jag drog runt i linne hela natten och funderade på om det han gjorde var rätt. Fy fan va man blir sårad när man tänker igenom allt."

Yohanna känner sig trots sin institutionsplacering positiv och stark:

"Jag är en väldigt stark och envis tjej. Jag tror att man måste välja sin väg här i livet. Jag vill inte leva som någon jävla Svensson men jag vill heller inte punda bort mitt liv. Det finns så mycket jag VILL och KLAN göra. Det finns hopp. Snart kan jag leva mitt liv igen. Mitt riktiga liv."

Debbie tar upp hur trasig hennes familj var och hur hon kvävde smärtan på grund av hur mycket hon fick stå ut med och hur det till slut påverkade henne. Hon berättar även hur hon hanterade detta genom att börja skära sig med glas för hon tyckte att hon förtjänade ett straff, som med tiden byttes ut mot knivar och de mot rakblad. Att det blev ett slags beroende som utvecklades precis som de små såren som blev djupa gap. Ett sår blev till slut 40 stycken:

"Skriken var alltid värst. Så mycket sanning. Att jag var värdelös, äcklig och bortskämd. Jag tog upp en skärva från ramen och satte den mot armen och smekte fram mer trygghet. Efter det har det fortsatt i fyra år. Men glas har bytts ut mot knivar och knivar mot rakblad. Ett slags beroende utvecklades och små sår blev djupa gapande och ett sår blev fyrtio. Tillfällena blev också oftare. Från början när jag tyckte att jag förtjänade ett straff. Sedan när jag var ledsen och arg och besviken och till slut till och med glad. Det blev från en gång i månaden till en gång i veckan till en gång om dagen till hela tiden. Och inte förrän nu efter min 7:e placering har jag fattat att det aldrig hjälpt mej. Att det bara straffat mej. Vad har jag fått ut av det? Tjocka fula ärr, blodiga lakan, placeringar, BUP. Just det ingen hjälp! Och det är inte värt det längre. Jag behöver inte blod eller djupa sår för att må bra. Jag behöver inte skära sönder mina armar eller mina ben för att få trygghet. Jag behöver en familj som älskar mej en trygg miljö och stöd. Sen behöver jag bara bevisa att jag klarar det så kommer det gå lättare."

Anonym berättar att efter att han omplacerats till ny institution började han att tänka om:

”Jag kommer att komma hem. Jag har lärt mig att det kan vara till stor del att lyssna på andra. Jag hoppas att jag någon gång kan vara till hjälp för någon annan och att den då lyssnar på mig.”

Cissi berättar hur hon sett på sin situation som placerad och hur det som skett har påverkat henne. Att samhället och staten vill behandla ungdomarna för att de ska kunna komma in i samhället men att de endast får en att känna sig som en utomjording och att man efter en period släpps ut fritt och får gå ute själv. Hon tar upp att det finns regler och normer som man ska förhålla sig till. Samtidigt säger hon att man inte ska tveka på sig själv:

”Nu ska man fungera på ett visst sätt. Man ska prata på ett visst sätt, se ut på ett visst sätt och helst gå på ett visst sätt. Nu får man berättat för sig hur komplicerat och svårt det är att leva ”normalt” men man ska inte tveka på sig själv då är man svag. Så man börjar med att protestera, kämpa emot. Efter ett tag så orkar man inte. Då ger man med sig för att gå deras väg, bli den dom vill. Vissa blir knäckta, andra blir stärkta. Vi blir kallade faran, den stora faran för samhället, vi ska plockas bort och låsas in. Och helst glömmas bort. Men det är vi som är utsatta. Det är vi som har hjärnor som plågar oss med minnen, saker att inte kunna bearbeta och känner oss vilsna. Sin självkänsla bryts ner.”

Avslutningsvis tar en av ungdomarna, Josef, upp i sin berättelse insiktsfullt att:

”Ett barn är som ett oskrivet A-4-blad, varje år fylls en rad. Ingen föds ond.”

Enligt Goldberg (2010) lär sig somliga att dem är bra människor, men just det som de för ögonblicket gör inte är bra. Andra lär sig efter tillräckligt många felaktiga reaktioner att det inte bara är det dem gör i ögonblicket det är fel på utan att det är fel på dem som människor. Detta resulterar i att deras självbild ändras i en negativ riktning. De flesta ungdomar som vi har tagit upp i studien har placerats och omplacerats ett flertal gånger sedan dem var väldigt små och sträckt sig upp till tonåren. Det har därför varit svårt för dem att bryta detta beteende, som av samhället ses som ett avvikande beteende. Livet som de haft med droger och kriminalitet har ungdomarna tagit till sig och fortsatt identifiera sig med. Ungdomar med sådan här bakgrund och framför allt de ungdomar som tas upp i denna studie har haft insatser från hemkommuner som inte hjälpt innan de kommit till särskilda ungdomshem. Hela denna process som ungdomen gått igenom har orsakat stämpling som avvikare, vilket gjort att

ungdomen fått negativa reaktioner från olika håll. Det är alla misslyckanden som tidigare skett och alla negativa reaktioner som staplats på hög som gör det svårare för ungdomen att byta bana. Långsiktigt påverkar denna utveckling ungdomarnas självbild där varje snedsteg blir ett misslyckande, vilket resulterar i att fler avvikelser sker och därmed även sanktionerna. Den negativa självbilden är även ett resultat av hur ungdomarna identifierar sig. Detta tar sig i uttryck i avvikelsspiralen och spegeljaget där ungdomarna (se Figur 1 och Figur 2 s.24) identifierar sig med den bild som de tror att andra tänker och tycker om dem (Goldberg 2010). Det som sker skapar allt mer stämpling för ungdomen, där det till slut kan bli svårt att komma ur den onda cirkeln och därmed det ogynnsamma liv som ungdomen har. För att ungdomen ska kunna förändra det avvikande beteendet måste signifikanta andra inte bara bekräfta den negativa självbilden utan ge responser som hjälper ungdomen att påbörja processen till en förbättrad självbild och utanförskapet den lever i. Genom att göra detta kan ungdomarna skapa sig ett nytt beteende och en identitet som man vill ha. Klarar ungdomen av detta kommer samhället och personerna i närheten inte ge sanktioner utan möjligtvis berömma för det goda beteendet, vilket i sin tur kommer ge en bättre självbild. Detta kommer i sin tur att resultera i att ungdomen inte längre identifierar sig med sina gamla handlingar och vanor utan de nya accepterade handlingarna kommer att stärkas av andra.

Ungdomarna i studien tar upp att de accepterat sin bakgrund och situation eftersom de insett varför de hamnat där, vilket lett till viljan att förändras. De ungdomar som har framtidsutsikter hanterar sitt utanförskap genom detta, i och med att de inte vill ses som avvikare utan vill vara en del av samhället och vara som alla andra. De ungdomar som inte gör detta ser inget hopp och kommer troligtvis inte klara av att skapa sig ett mål eller en bild av vart de vill efter institutionstiden. De ungdomar som har en oförmåga att följa samhällets regler och normer skapar ett fortsatt avvikande beteende som kan bli svårt att ta sig ur. Så fort en person avviker mot dessa regler och normer blir personen en avvikare. Detta är grunden för stämplingsteorin där den negativa utgången resulterar i värsta fall att individen övergår i en avvikelsspiral. Avvikelsespiralen är på så sätt en ond cirkel där tidigare motgångar kan bidra till bakslag och fortsatta misslyckanden i framtiden. Dessa ungdomar hanterar sin situation genom att inte förmå sig ha framtidsutsikter och känner att det inte är deras fel att dem sitter där utan det är socialtjänsten och samhället som bestämt att "jag ska sitta här". Dock handlar det även om att dessa ungdomar känner sig så pass svikna och att ingen brytt sig om dem att de inte klarar av att ta sig framåt ensamma, därmed har signifikanta andra i deras miljö svikit dem och misslyckats i den roll som den signifikanta andra bär.

I tidigare forskning tar Höjer och Sjöblom (2011) upp att erfarenheter av misslyckanden så som negativa skolerfarenheter kan forma ungdomarna på ett negativt sätt. Det som vi kommit fram till utifrån ungdomarnas livsberättelser är att dem med hjälp av institutionsplaceringen lyckats vända sina negativa skolerfarenheter till något positivt. Ungdomarna som de (ibid.) intervjuat tar upp att de haft personer runt omkring dem som ansett att skolan var viktig och uppmuntrat dem till att studera. Med hjälp av att ungdomarna sett sig klara av sin skolgång kan de uppfatta sig själva som kompetenta och dugliga, vilket resulterat i att deras självbild och identitet förbättrats. Dock tar Halleröd (2011) upp i sin studie att barn från stigmatiserade grupper är medvetna om att de särskiljer sig från andra barn. Detta i sig resulterar i att de får en negativ syn på sig själva och deras framtidsutsikter. Vi kan utifrån det som ungdomarna skriver i sina livsberättelser identifiera att dem känner att de särskiljer sig från andra barn och att de uttrycker att de vill vara som alla andra och leva i normala förhållanden.

7. Avslutande diskussion

Vi har genom livsberättelserna kunnat identifiera vilka tankar och upplevelser ungdomarna har kring de tre valda aspekterna; familjrelationer, skolgång och självkänsla och hur de hanterar sin situation av att vara institutionsplacerade. Slutsatsen som vi kan dra är att de institutionsplacerade ungdomarna har upplevt mycket trots deras ringa ålder och trots den situation och den bakgrund som många av ungdomarna har, kan majoriteten av dem se att de behöver förändra sina liv och att även de är värdiga att få en bra framtid. De flesta försöker därför göra det bästa av sin situation men det har tagit tid eftersom de fortsatt med sitt beteende även under och efter de första gångerna de har varit placerade. Ungdomarna som ingår i studien har genom sina livsberättelser tagit upp deras olika bakgrunder och problematik. Alla ungdomar är olika och har haft olika utgångspunkter i livet men det som de har gemensamt är att de upplever sig som avvikande och har utifrån sin institutionsplacering blivit stämplade av samhället. Genom livsberättelserna uttrycker ungdomarna att de har en röst och att de genom sina texter vill bli hörda. Den bakgrund och den situation som ungdomarna haft har påverkat dem på många sätt. Även om de mått dåligt har majoriteten av ungdomarna kommit till insikt att det inte är värt att leva på det sätt som de gör och att om de varit institutionsplacerade har dem en framtid. De vill försöka ta igen för den tid som de förlorat med sina familjer när de varit placerade och det är även viktigt för dem att få ordning på sina liv så att de kan skapa sig ett bra liv.

Det vi anser är att trots att ungdomarna försöker konstruera en ny identitet kommer de att få svårigheter med detta till en början eftersom stämpling enligt Goldberg (2010) är svår att göra sig av med. När en person blir stämplad som avvikare kommer denne enligt samhället ses som en avvikare och erfarenheten av att ha varit institutionsplacerad kommer följa ungdomarna i resten av deras liv. Att vara avvikare är inte något man är utan något man blir (Goldberg 2010). Genom att bryta sitt beteende ser ungdomarna i livsberättelserna att de har en chans till att leva ett "normalt" liv. Tanken med institutionaliseringen är att bryta det avvikande beteendet och stämplingen de får av detta. Enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) regleras tvångsomhändertagande för barn och unga i miljö- och beteendefall. Lagen tar upp i den inledande bestämmelsen 1 § att åtgärder ska vidtas i enlighet med vad som är bäst för den unge. Insatserna ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet, dock betyder inte detta att den unge ges utrymme att samtycka. Det finns en tvetydighet som är paradoxal då ungdomarna tvångsomhändertas och indirekt

stämplas då de utan samtycke tvingas inställa sig på en institution, ungdomshem eller dylikt. Indirekt stämplas ungdomarna ännu mer då de befinner sig i en stigmatiserad miljö. Det man ur ungdomarnas ögon gör är att separera dem från sina familjer och det nätverk de tillhör. Det som utmärker och framkommer mest i livsberättelserna är att de flesta ungdomar haft ett svagt familjenätverk där föräldrarna inte kunnat eller klarat av att sätta regler och gränser. Därför kan vi dra slutsatsen att ungdomarnas omgivning har varit en betydande faktor i hur de formats till individer, eftersom den miljö de växt upp i har för dem stått för det enda normala. Även om familjenätverket har varit svagt tar de flesta ungdomar upp att de saknar sina föräldrar och vill komma hem och att det är viktigt för dem att ha en fast kärnfamilj, vilket är något de längtar efter att få ha.

Varför gör samhället detta och vad skulle annars göras? Vi ser inte att lösningen hade varit att inte omhänderta barn när de lever i dåliga förhållanden där föräldrarna inte kan eller klarar av att ta hand om sina barn eller att barnen mår så dåligt att dem går in i en ogynnsam utveckling mot självska debeteende, missbruk eller kriminalitet. I vår studie med de ungdomar som vi kommit i kontakt med, indirekt, kan vi genom deras texter utläsa att ungdomarna har en mångfaldig problematik som startat i unga år och när de institutionsplaceras är beteendet så invariant att de har svårt att bryta det. Eftersom vi har normer och värderingar i vårt västerländska samhälle vore det omoraliskt att göra annat än att ingripa och omhänderta ett barn i sådana omständigheter som lagen reglerar. Utifrån vår studie har vi fått en större förståelse för dessa ungdomars situation och hur mycket institutionalisering påverkar ungdomarnas psykiska mående och inställning till sin omvärld. Trots att de uttrycker sina negativa känslor mot den eller de placeringar de varit med om tar dem även upp hur det påverkat deras livschanser i framtiden genom en förbättrad skolgång och viljan att vara en del av samhället. Vi anser att det bör bedrivas mer forskning om institutionsplacerade barn och ungdomar, kring hur placeringar kan förbättras men även forskning kring hur det i slutändan blivit för barnen och ungdomarna efter placeringen. Detta vore viktigt i syfte för att kvalitetssäkra systemet och omhändertagandet kring dem. Alla barn oavsett bakgrund och problematik bör få samma chanser till att få må bra i sig själva och känna sig som en naturlig del av samhället.

”Ett barn är som ett oskrivet A-4 blad, varje år fylls en rad. Ingen föds ond.” – Josef

Referenslista

- Angelöw, Bosse & Jonsson, Thom. (1994) *Individ och miljö: att utveckla och stimulera människors miljöengagemang*. Lund: Studentlitteratur
- Berlin, Marie., Vinnerljung, Bo & Hjern, Anders. (2011) "School performance in primary school and psychosocial problems in young adulthood among care leavers from long term foster care" *Child and Youth Services Review*
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina. (2000) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Börjesson, Mats. & Palmblad, Eva. (2008) *Strultjejer, arbetssökande och samarbetsvilliga: Kategoriseringar och samhällsmoral i socialt arbete*. Malmö: Liber
- Denscombe, Martyn. (2009) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB
- Esaiasson, Peter., Gilljam, Mikael., Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena. (2007). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3:e uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik AB
- Goldberg, Ted. (2010) Narkotika I. Goldberg, Ted (red) *Samhällsproblem* Lund: Studentlitteratur AB
- Gustavsson, Michael. (1999) "Text och textobjekt" I Säfström, Carl Anders & Östman, Leif (red) *Textanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Halleröd, Björn. (2011) "What do children know about their future: Do children's expectations predict outcomes in middle age?" *Oxford Journal Social Forces* Volume 90 Issue 2 s.65-83.
- Hilte, Mats. (1996) *Avvikande spel- en sociologisk introduktion*. Malmö: Studentlitteratur
- Höjer, Ingrid & Sjöblom, Yvonne. (2011) "Att stå på egna ben. Om övergången från samhällsvård till vuxenliv" *Socialvetenskaplig Tidskrift* 2011 Nr. 1 s.24-41
- Jacobssen, Katarina & Meeuwisse, Anna. (2008) Fallstudieforskning I. Meeuwisse, Anna., Swärd, Hans., Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina. (red) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur
- Ohlsson, Lars B & Swärd, Hans (1994) *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur
- Olsson, Henny & Sörensen, Stefan. (2011) *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv* Stockholm: Liber AB
- Payne, Malcolm. (2008) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur
- Statens institutionsstyrelse. (2011) *Ängel. SiS unga berättar*. Intellecta

Svaleryd, Kajsa. (2002) *Genuspedagogik* Stockholm: Liber AB

Trost, Jan & Levin, Irene. (2004) *Att förstå vardagen – med ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Vinnerljung, Bo., Berlin, Marie & Hjern, Anders. (2010) ”Skolbetyg, utbildning och risker för ogynnsam utveckling hos barn” I *Socialstyrelsens Social Rapport 2010*

Internet

Rättsnätet Notisum AB. (1990) *Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*
Hämtat: <http://www2.notisum.com/Pub/Doc.aspx?url=/rnp/sls/lag/19900052.htm> Hämtad den 2012-04-18

Statens institutionsstyrelse. (a). (2011) *Frågor och svar om SiS* Hämtat: <http://www.stat-inst.se/om-sis/fragor-och-svar-om-sis/vilka-problem-har-ungdomar-som-kommer-till-de-sarskilda-ungdomshemmen/> Hämtad den 2012-05-02

Statens institutionsstyrelse. (b) (2011) *Livet efter slutna ungdomsvård kommer att bli tufft*
Hämtat: <http://www.stat-inst.se/faktabank/berattelser-fran-sis/livet-efter-sluten-ungdomsvard-kommer-att-bli-tufft/> Hämtad den 2012-04-02 (SiS)

Statens institutionsstyrelse. (c) (2011) *Om Sis* Hämtat: <http://stat-inst.se/om-sis/> Hämtad den 2012-04-26

Statens institutionsstyrelse. (d) (2012) *SiS Unga berättar* Hämtat: <http://www.stat-inst.se/sis-unga-berattar/> Hämtad den 2012-05-07

Statens institutionsstyrelse. (2010) *SiS Skrivartävling 2007* Hämtat: <http://www.stat-inst.se/sis-unga-berattar/sis-skrivartavling-2007/> Hämtad den 2012-05-28

Socialstyrelsen. (2010) *Barn och unga - insatser år 2009* Hämtat:
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18083/2010-6-28.pdf> Hämtad den 2012-04-18

Socialstyrelsen. (2011) *Barn och unga – insatser år 2010* Hämtat:
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18366/2011-6-18.pdf>
Publicerad 2011-06-18 Hämtad den 2012-04-02

Vetenskapsrådet. (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* Hämtad 2012-03-27 från
http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_t_f_2002.pdf